

Dit is de laatste auteursversie van een artikel dat is verschenen in Agora. De bronverwijzing naar de definitieve gepubliceerde versie is als volgt: Mulder, M., Berkers, P, Everts, R., Hitters, E. & Van der Hoeven, A. (2019). Live popmuziek in stedelijke ruimten. *Agora*, 35(1), 24-27.

Live popmuziek in stedelijke ruimten

Martijn Mulder, Pauwke Berkers, Rick Everts, Erik Hitters & Arno van der Hoeven

Popmuziek speelt een belangrijke rol in de aantrekkelijkheid van onze steden. Gezien de dynamiek van zowel stedelijke ontwikkeling als de muziekindustrie verandert die rol in rap tempo. In dit artikel geeft het onderzoeksteam POPLIVE een inkijk in hun onderzoeksproject naar duurzame livemuziekecologieën voor Nederlandse steden.

Popmuziek is een belangrijk onderdeel van de Nederlandse cultuur en is voor veel steden een beeldbepalend element: Den Haag wordt van oudsher gezien als *popstad*, in Amsterdam dragen Paradiso en de Ziggo Dome beide op hun eigen manier bij aan de identiteit van de stad, en in Groningen staat ieder jaar de gehele binnenstad vier dagen in het teken van Eurosonic Noorderslag. De publicatie *De Waarde van Pop 2.0* uit 2018 stelt dan ook: *“De impact van een gezond popmuziekbeleid op een gemeente en haar bevolking is divers en betaalt zich direct en indirect terug voor grote en diverse groepen mensen op vlakken als economie, diversiteit, talentontwikkeling, inclusiviteit, sociale cohesie en uitstraling. Een gemeente die investeert in popcultuur, creëert kansen voor zichzelf en haar burgers.”* Popmuziek kan waarde(n) creëren voor een stad, maar om als stad die potentie te benutten is het van belang om de transitie waarin de muziekindustrie zich bevindt te begrijpen en vanuit een integraal perspectief naar popmuziek en steden te kijken.

Van geluidsdragers naar livemuziek

De muziekindustrie heeft de afgelopen jaren een gedaanteverwisseling ondergaan, waarbij de focus is verschoven van de verkoop van geluidsdragers als cd's en vinyl naar livemuziek als voornaamste inkomstenbron. Enerzijds is de verkoop van fysieke muziek ingestort: de omzet uit de verkoop van fysieke geluidsdragers in Nederland is teruggelopen van 500 miljoen euro in 2000 naar zo'n 55 miljoen euro in 2017. De ontwikkeling in de VS is vergelijkbaar: van 18 miljard USD in 2000 naar 2 miljard in 2015. De belangrijkste reden hiervoor is de opkomst van digitale technologieën, die het mogelijk maakten digitale muziek te downloaden en – met de introductie van de smartphone – te streamen. Met deze ontwikkelingen is de bereidheid van consumenten om voor muziek te betalen afgenomen. Anderzijds is de omzet van livemuziek flink gestegen: het aantal concertbezoeken aan poppodia is toegenomen en ook de gemiddelde ticketprijs is omhoog gegaan. De grootste groei in livemuziek zien we echter bij de festivals. Zo is het aantal Nederlandse festivals gestegen van 708 in 2012 naar 954 in 2017. Met name het aantal binnenstedelijke festivals is de afgelopen tien jaar flink toegenomen.

Deze transformatie heeft grote gevolgen voor stedelijke livemuziekecologieën. We beschouwen de livemuzieksector als een netwerk van verschillende sociale actoren (zoals muzikanten, programmeurs, beleidsmakers) dat ingebed is in materiële ruimtes (zoals poppodia, stedelijke omgeving). Wanneer we willen weten welke waarde popmuziek in de toekomst voor steden kan hebben, is het noodzakelijk om de gehele ecologie in ogenschouw te nemen. Ten eerste richten we ons daarbij op de makers (popartiesten), die in toenemende mate afhankelijk zijn van live optredens om in hun levensonderhoud te voorzien. Welke waarde creëren artiesten en stad voor elkaar en in hoeverre zijn artiesten lokaal

verankerd? Ten tweede analyseren we de ontwikkeling van aanbieders van livemuziek: de livemuziekindustrie van podia, festivals en *pop-up stages*. Welke gevolgen heeft de sterke festivalisering voor de vaste poppodia en voor de steden waarin ze plaatsvinden? In hoeverre is de stad zelf het podium? Ten derde analyseren we livemuziek als middel voor lokale overheden ten behoeve van grootstedelijke waardecreatie. Op welke manieren kan livemuziek bijdragen aan de stad en welke vormen van waardecreatie zijn hierin te onderscheiden?

De stad biedt ruimte voor muzikanten

Door de juiste randvoorwaarden te creëren kunnen steden bijdragen aan een gezond klimaat voor de makers van popmuziek en zorgt de stad dat nieuwe generaties artiesten zich kunnen ontwikkelen. Denk bijvoorbeeld aan de aanwezigheid van betaalbare repetitieruimtes en het aanbod aan popeducatie waar artiesten de vaardigheden leren en de vlieguren maken die nodig zijn om een professioneel artiest te worden. Ook bouwen jonge muzikanten op dit soort locaties een netwerk op van collega-artiesten, en komen ze in contact met managers, boekers, labels, muziekuitgevers en andere spelers die bij kunnen dragen aan hun ontwikkeling. Goede voorbeelden hiervan zijn de popafdeling van het Conservatorium in Amsterdam, waar veel bandjes gevormd worden en initiatieven zoals Kytopia in Utrecht en De Basis in Nijmegen, en NEST in Gent, die allen muzikale broedplaatsen zijn waar repetitieruimtes, studio's en relevante professionals te vinden zijn. Op deze plekken wordt stedelijk waarde gecreëerd voor zowel de muziekindustrie als de muzikliefhebbers door verschillende facetten van de muziekindustrie met elkaar te verbinden. Ook showcasefestivals en popprijzen zoals de Popronde, Jonge Wolven, We Are Open, de Beloften, de GRAP Amsterdamse Popprijs, Humo's Rock Rally en Noorderslag bieden artiesten de mogelijkheid om ervaring op te doen met *toeren*, optreden en zich presenteren aan pers en professionals.

Op deze manier kan talent door de industrie bijtijds opgepikt en gesteund worden. Omdat in Nederland veel belangrijke actoren in de popmuziekindustrie zich ophouden in de Randstad, hebben de grote steden daar een grote aantrekkingskracht op beginnende bandjes. Ondanks dat met de komst van het internet artiesten meer zelf kunnen – en moeten – doen, blijft de steun van managers, labels en pers noodzakelijk.

Naast de hiervoor genoemde randvoorwaarden moeten bandjes ook kunnen optreden in de stad. Om de groei van een act te kunnen ondersteunen is het belangrijk om podia te hebben voor elke fase van de ontwikkeling van een band: van het café waar een band debuteert voor vrienden en familie (wat bijvoorbeeld de Popunie ondersteunt in Rotterdam), tot het kleine podium waar ze hun eerste clubtourneeje kunnen doen voor 50 tot 100 bezoekers om publiek op te bouwen en de grotere zalen waar artiesten kunnen spelen voor volle zalen en inkomsten mee kunnen genereren. Ook de aanwezigheid van festivals is gunstig voor bands: in de zomer kan er daar opgetreden worden voor nieuw publiek, dat dan hopelijk in de winter ook weer een optreden komt bezoeken in de club. Wel zit er een keerzijde aan de aanwezigheid van veel podia en acts in de stad: overvloedig aanbod zorgt voor concurrentie bij het binden van het publiek, zodat het moeilijk is je zaal vol te krijgen. Ook bestaat er een risico dat het publiek na een poosje weer afhaakt bij een band, en op zoek gaat naar de volgende nieuwe hippe acts, waardoor de houdbaarheidsdatum van acts snel afneemt en ze weinig tijd krijgen zich te ontwikkelen.

Het effect van veel optreden in de eigen stad kan tweeledig zijn: enerzijds is de kans groot dat artiesten in de thuisstad het meeste publiek opbouwen, anderzijds blijken veel bands voorzichtig te zijn met te veel optreden op (gratis toegankelijke) lokale festivals, gezien het risico dat ze als gevolg daarvan te weinig publiek trekken voor hun cluboptreden in de stad, waar ze zelf kaarten voor moeten verkopen.

De nieuwe podia voor livemuziek

Naast de artiesten zijn podia het belangrijkste tastbare element van de stedelijke muziekecologie. Voor podia en festivals kan gesteld worden dat livemuziek het afgelopen decennium een totaal andere positie heeft gekregen binnen de stedelijke omgeving in Nederland. De belangrijkste oorzaken daarvan zijn de festivalisering van livemuziek en de deinstitutionalisering van muziekpodia.

Nederland is met 954 festivals in 2017 – voor zover bekend – het meest gefestivaliseerde land ter wereld; in geen ander land zijn per inwoner meer festivals te bezoeken. Zeker tweederde van die festivals bestaat minder dan tien jaar, wat aangeeft hoe snel de markt de afgelopen jaren gegroeid is. En waar in het verleden het grootste deel van de nieuwe festivals plaatsvond in niet-stedelijk gebied (bijvoorbeeld Lowlands dat in 1993 startte op landbouwgrond in Biddinghuizen), vindt de groei het afgelopen decennium vooral in binnenstedelijk gebied plaats. Die toename is weliswaar deels te danken aan de opkomst van food festivals en de groei van het aantal filmfestivals met een vooral grootstedelijk publiek, maar ook het aantal muziekfestivals in steden is sterk toegenomen. De groei van het aantal binnenstedelijke muziekfestivals is te verklaren vanuit zowel de vraag- als de aanbodkant. Veranderingen in de samenleving hebben het aanbod aan livemuziek veranderd. In de huidige fluide, vluchtige samenleving hebben mensen behoefte aan nieuwe vormen van verbondenheid en betekenisgeving. De vrijetijdsconsument is een veeleisende omnivoor die zoekt naar vernieuwing, verrassing en verwondering. Het traditionele muziekaanbod voldeed onvoldoende aan die behoefte. Tussen 2008 en 2017 is bijna de helft van alle traditionele discotheken – met wekelijks dezelfde dj's en muziek – verdwenen in Nederland; de muziekfestivals voldoen met hun tijdelijkheid en hoge belevingswaarde een stuk beter aan de wensen van de consument van nu. Bijkomende factor is het feit dat festivalbezoek mainstream is geworden: waar de festivalweides voorheen het domein waren van vooral alternatieve jongeren met lang haar en *kisten* vind je er tegenwoordig mensen met verschillende leefstijlen en achtergronden. Ook de leeftijd van festivalbezoekers wijzigt: ook voor 40-plussers is het tegenwoordig een gangbare vrijetijdsbesteding.

Een tweede ontwikkeling is de deinstitutionalisering van stedelijke culturele voorzieningen. Theaters, schouwburgen en poppodia waren voorheen vaak losstaande, gevoelsmatig vaak zelfs gesloten gebouwen waar alleen de mensen die zich rekenden tot de betreffende community de weg naar binnen vonden. De afgelopen jaren hebben veel instellingen zich echter op verschillende manieren meer onderdeel van de stad gemaakt. Ten eerste hebben veel muziekpodia een verandering doorgemaakt van een focus op het gebouw naar een focus op het eigen *brand*. In Amsterdam is Paradiso een merk dat op verschillende locaties in de stad programmeert en in Rotterdam geldt hetzelfde voor Rotown. Een tweede ontwikkeling is te zien bij podia, die zelf (spin-off) festivals gaan organiseren in de stad, zoals Encore Festival vanuit Melkweg (Amsterdam) en WOO HAH! dat deels vanuit O13 (Tilburg) geïnitieerd is. In Brussel organiseert Ancienne Belgique jaarlijks in het hart van de stad de genre-overschrijdende festivals Feeërieën en Boterhammen in het Park. Ten derde worden de gebouwen zelf in sommige gevallen opener en multifunctioneler, zoals Tivoli Vredenburg in Utrecht.

De twee geschetste ontwikkelingen hebben de stedelijke muziekecologie veranderd. Het aanbod van livemuziek in steden is sterk toegenomen en ook beter zichtbaar, toegankelijker en beter ingebed. Deze ontwikkeling kent echter ook een keerzijde: ten eerste zorgt het toegenomen aanbod niet per definitie voor een betere stedelijke humuslaag. Voor veel poppodia blijkt het steeds lastiger om de rol van aanjager van lokaal talent te vervullen (bijvoorbeeld als gevolg van commercialisering, verdwijnen van oefenruimtes) terwijl festivals, gezien het tijdelijke karakter, niet in staat zijn die rol over te nemen. Daarnaast vindt de geschetste groei plaats in steden waarin tegelijkertijd een enorme verdichting

plaatsvindt. Dat zorgt niet alleen voor een afname van het aantal geschikte festivallocaties maar ook een groeiend risico op overlast, met name in het geval van festivals die een weliswaar tijdelijke maar zeker ook substantiële claim leggen op de openbare ruimte. Het gevolg is de spagaat waarin het sterk gegroeide aantal gebruikers van de stad enerzijds vermaak wil en anderzijds de bron vormt van een groeiende ervaring van overlast. In veel steden zoekt de lokale overheid dan ook naar nieuwe vormen van beleid op het gebied van livemuziek.

De waarde van livemuziek voor steden

Binnen de geschetste transformatie van een *recorded* naar een *live*-muziekindustrie heeft de livemuziek sector zich de afgelopen decennia sterk ontwikkeld en geprofessionaliseerd. Poppodia en festivals krijgen daardoor een steeds prominentere rol in het cultuurbeleid van steden. Hoewel de lokale subsidies aan live popmuziek minder hoog zijn dan die aan andere cultuurvormen, investeren veel Nederlandse gemeenten een substantieel bedrag in podia en festivals, voornamelijk vanwege de waarden die zij vertegenwoordigen voor de omgeving waar optredens plaatsvinden. Ten eerste heeft livemuziek culturele waarde. Het is een creatief uitdrukkingmiddel dat bijdraagt aan een levendig lokaal cultureel aanbod en aan de talentontwikkeling van mensen. Livemuziek kan inspireren en op die manier zorgen voor artistieke ontwikkeling bij zowel muzikanten als kunstenaars in andere cultuurdisciplines. De intrinsieke culturele waarde van livemuziek is echter doorgaans geen hoofdzaak voor lokale politici en beleidsmakers. Doorslaggevende factor voor het subsidiëren van podia en festivals is eerder de te verwachten positieve economische effecten. Optredens genereren omzet, zorgen voor werkgelegenheid, versterken de aantrekkelijkheid van een stad en kunnen het toerisme doen toenemen. Een gevulde culturele agenda zorgt voor een positief imago onder toeristen en potentiële inwoners.

Een ander belangrijk argument voor het ondersteunen van de livemuzieksector is de sociale impact van optredens. Het gezamenlijk bezoeken van concerten kan de sociale relaties tussen mensen versterken. Voor subculturen en stedelijke gemeenschappen zijn liveoptredens momenten dat een collectieve identiteit tot uitdrukking komt. Ook kunnen podia of festivals bijdragen aan de identiteit van buurt of stad. Op de Appeltjesmarkt in Amsterdam vindt bijvoorbeeld jaarlijks het Jordaan Festival plaats. Hier wordt de rijke geschiedenis van de Jordaan gevierd met levensliederen. De sociale waarde van livemuziek blijkt ook uit de maatschappelijke betrokkenheid van veel podia en festivals. Zij organiseren bijvoorbeeld activiteiten voor de buurt, doen aan jongerenwerk of stellen maatschappelijke kwesties aan de orde zoals duurzaamheid en inclusiviteit.

Ten slotte is er nog de ruimtelijke waarde van livemuziek. Optredens hebben invloed op de beleving van de fysieke leefomgeving. Leegstaande gebouwen kunnen als poppodium een nieuwe bestemming krijgen. Vaak zijn het de rauwe rafelranden van een stad waarin subculturen goed gedijen. Ook zorgt livemuziek voor positieve effecten op de beleving van een buurt. In Rotterdam heeft het festival Nacht van de Kaap bijgedragen aan de opwaardering van de wijk Katendrecht. Dit voorbeeld illustreert hoe livemuziek tegenwoordig onlosmakelijk verbonden is met stedelijke ontwikkeling.

Naast alle positieve effecten heeft livemuziek in steden, zoals eerder gesteld werd, vaak ook een negatieve impact. Geluidsoverlast is het meest voor de hand liggende effect, dat door de groei van het aantal buitenfestivals recent nog meer impact heeft gekregen. Daarnaast spelen ook overlast van bezoekers, omgevings- en milieuschade, effecten op het gebied van (verminderde) bereikbaarheid en eventueel verdringingseffecten een rol, zeker in de sterk verdichtende stedelijke omgeving.

Een duurzame muziekecologie?

De afgelopen jaren heeft livemuziek zich ontpopt als de nieuwe economische motor van de muziekindustrie. De kern van livemuziek is het op een fysieke plek samenkomen van muzikant en publiek en gezien zowel artiesten als publiek zich voornamelijk in steden concentreren, kan de stad gezien worden als het hart van de livemuziekindustrie. Voor steden is het niet alleen van belang om zich bewust te zijn van de kracht en waarde van popmuziek of om ruimte te geven aan poppodia en festivals, maar ook om een aantrekkelijk klimaat te scheppen voor muzikanten en andere muziek professionals en beleid te formuleren dat recht doet aan zowel het publiek voor livemuziek als de stedelijke bewoner en bezoeker. Om de waarde van livemuziek voor de stad te optimaliseren en voor de lange termijn duurzaam te maken, is het van belang om te investeren in de gezondheid van de gehele stedelijke livemuziekecologie: het geheel van artiesten, publiek, muziekindustrie, stedelingen, beleidsmakers en de plekken in de stad waar popmuziek beleefd wordt.

Literatuur

Behr, A., Brennan, M., Cloonan, M., Frith, S., & Webster, E. (2016) Live concert performance: An ecological approach. *Rock Music Studies*, 3(1), 5–23.

Datagraver (2016) *Omzet Nederlandse muziekindustrie 1975-2015*. Geraadpleegd via <https://www.datagraver.com/case/omzet-nederlandse-muziekindustrie-1975-2015>

Naveed, K., Watanabe, C., & Neittaanmäki, P. (2017) Co-evolution between streaming and live music leads a way to the sustainable growth of music industry – Lessons from the US experiences. *Technology in Society*, 50, 1–19. Geraadpleegd via <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2017.03.005>.

NVPI (2018) *Omzet Nederlandse muziekindustrie stijgt door in 2017*. Geraadpleegd via <https://nvpi.nl/nvpi-audio/2018/04/24/omzet-nederlandse-muziekindustrie-stijgt-door-in-2017/>

Respons Marktonderzoek (2018) *Opnieuw groei festivals, bezoek meer verspreid over Nederland*. Geraadpleegd van <http://www.respons.nl/nieuws/opnieuw-groei-festivals-bezoek-meer-verspreid-over-nederland-2>

Vugt, J. van (2018) *De Waarde van Pop 2.0. De maatschappelijke betekenis van popmuziek*. Amsterdam: POPnl & VNPF

Auteurs

Martijn Mulder, Pauwke Berkers, Rick Everts, Erik Hitters & Arno van der Hoeven vormen samen het onderzoeksteam POPLIVE dat vanuit Erasmus Universiteit Rotterdam en Hogeschool Rotterdam werkt aan het NWO-project *Staging Popular Music: sustainable live music ecologies for artists, venues and cities*. Meer informatie is te vinden op www.poplive.nl.